

Umrijeti u proljeće

Od istog autora u izdanju Frakture:

Vrućina

Ralf Rothmann
Umrijeti u proljeće

prevela s njemačkog
Patricija Vodopija

Fraktura

Sufinancirano sredstvima
programa Europske unije
Kreativna Europa

Potpora Europske komisije za izradu ove publikacije ne podrazumijeva slaganje sa sadržajem, koji odražava isključivo autorove stavove, a Komisija se odriče odgovornosti za sve uporabe informacija koje su u njoj sadržane.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Objavlivanje ovog djela omogućeno je uz potporu književne mreže TRADUKI, čiji su članovi Savezno ministarstvo za Europu, integraciju i vanjske poslove Republike Austrije, Ministarstvo vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke, Švicarska zaklada za kulturu Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (po nalogu Ureda saveznog kancelara Republike Austrije), Goethe-Institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije (JAK), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Liechtenstein, Zaklada za kulturu Liechtenstein, Ministarstvo kulture Republike Albanije, Ministarstvo kulture i informiranja Republike Srbije, Ministarstvo kulture Republike Rumunjske, Ministarstvo kulture Crne Gore, Sajam knjiga u Leipzigu i Zaklada S. Fischer.

traduki

Naslov izvornika *Im Frühling sterben*

© Suhrkamp Verlag Berlin 2015.

Sva prava pridržava i zastupa Suhrkamp Verlag Berlin.

© za hrvatsko izdanje Fraktura, 2017.

© za prijevod Zaklada S. Fischer po nalogu programa TRADUKI

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

ISBN 978-953-266-884-1

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 966721

**“Oci jedoše kiselu grožđe,
sinovima trnu zubi.”**

Ezekiel

Šutnja, duboko prešućivanje, posebno u odnosu na umrle, zapravo je vakuum koji život kad-tad ispuni istinom.

Kada bih, u davne dane, spomenuo ocu njegovu jaku kosu, rekao bi da mu je to od rata. Svakodnevno su u tjeme utrljavali svjež brezov sok, ne postoji ništa bolje; nije, doduše, pomagao protiv uši, ali je fino mirisao. I premda je djetetu teško pojmiti vezu između brezova soka i rata, nisam više zapitkivao, jer ionako, kao i obično kada je bila riječ o tom vremenu, ne bih dobio detaljniji odgovor. On mi se razotkrio tek kada sam poslije više desetljeća uzeo u ruku fotografije vojničkih grobova i primijetio da su mnogi križevi iza bojišnice, ako ne i većina njih, napravljeni od debala mladih breza.

Moj se otac rijetko smiješio, ali nije zbog toga djelovao neljubazno. Izraz njegova blijeda lica, na kojemu su se isticale naglašene jagodične kosti i zelene oči, bio je podcrtan melanholijom i umorom. Tamnosmeđoj kosi začušljanoj unatrag, oštro izbrijanoj na vratu, oblik je davala krema za kosu Brisk, brada s plitkom brazgotinom uvijek je bila glatka, a pričalo se da je profinjena senzualnost njegovih usana uznemirila nemalo žena. Njegov pomalo prekratak nos bio je jedva primjetno

prćast, tako da je iz profila djelovao nešto mlađi no što je uistinu bio, a u pogledu su mu se u trenucima opuštenosti nazirale vragolasta ćovječnost i inteligentna empatija. Ali on kao da nije bio svjestan vlastite ljepote i da ju je ikada primijetio, vjerojatno bi pomislio da se vara.

Svi su ga susjedi voljeli, njega koji je uvijek bio spreman pomoći; u razgovoru bi se često spominjao kao *vrlo pristojan ćovjek*. Pajdaši iz rudnika s poštovanjem su govorili da radi kao crnac i malo se tko ikada s njim zavadio. Najćešće je nosio jakne iz C&A i hlaće od korda, ćiji bi se baršunasti sjaj izgubio već nakon prvoga pranja. No boje su uvijek bile pomno odabrane, tako da se dalo naslutiti da je pri biranju kratko zastao ućživajući u skladnim kombinacijama, i nikada mu ne bi palo na um nositi tenisice ili neoćišćene cipele, frotirske ćarape ili kariranu košulju. Iako se s vremenom pogrbio, naporno radeći prvo kao muzar, a poslije kao rudar, bio je ono što se rijetko viđa: elegantan radnik.

Nije međutim imao prijatelja niti ih je traćio, cijeloga ćivota ostao je sam u svojoj ćutnji, koju nitko nije ćelio podijeliti s njim, ćak ni njegova ćena, koja je pila kavu sa svim susjedima i subotom bez njega išla na ples. Usprkos pogrbljenim leđima vjećna ozbiljnost podarila mu je autoritet pred kojim se strepilo, a njegova turobnost nije potjećala tek od prezasićenosti svakodnevnom kolotećinom ili crnćenjem, od ljutnje ili neispunjenih snova. Njega se nije tapšalo po ramenu i govorilo: Hajde, Waltere, glavu gore! Bila je to ozbiljnost onoga tko je vidio dublje i moćnije stvari i tko o ćivotu zna više no što umije

reći; ozbiljnost za koju se sluti: čak i kada bi je mogao riječima opisati, to mu ne bi donijelo izbavljenje.

Zasjenjen vlastitom prošlošću, vozio je bicikl do rudnika, po vjetru i nevremenu, i izuzev brojnih ozljeda i lomova od udaraca kamenja, nikada nije bio bolestan, čak ni prehladen. Ipak, trideset godina kopanja pod zemljom, bezbrojne smjene i prekovremeni sati tijekom kojih se pneumatskim čekićem suprotstavljao gomilama ugljena (bez ikakve zaštite za uši, kao što je tada bio običaj) urodili su nagluhošću, tako da više nije razumio nikoga – osim moje majke. Do dan-danas nije mi jasno je li za činjenicu da je s njom normalno razgovarao bila zaslužna frekvencija njezina glasa ili način na koji je pomicala usne. Svi su ostali morali vikati i gestikulirati kada su mu željeli nešto priopćiti, zato što nije nosio slušni aparat, zato što ga nije *želio* nositi jer je, navodno, proizvodio popratne šumove i nepodnošljiv halo-efekt. Zbog toga je ophođenje s njim bilo vrlo naporno i njegova se osamljenost povećavala čak i u krugu obitelji.

Ja sam međutim uvijek imao dojam da ga barem ne unesrećuje ta neupitna tišina koja se iz godine u godinu sve više zgušnjavala oko njega. Na kraju, izmožden, rano umirovljen i zbog toga posramljen, brzo se odao alkoholu i od života nije tražio mnogo više od svojih novina i najnovijeg romana o Jerryju Cottonu koje je kupovao na kiosku. Kada su mu liječnici 1987., tek što je napunio šezdesetu, nagovijestili skorbu smrt, time kao da ga uopće nisu dirnuli. “Mom se tijelu nož neće približiti”, rekao je odmah na početku bolesti i nije

prestao pušiti ni piti. Malo češće no inače poželio bi svoje omiljeno jelo: pečene krumpire s kajganom i špinatom, a votku je od moje majke skrivao u podrumu, ispod ugljena. (Na zidu je još visio njegov okrugli stolčić za mužnju s kožnatim remenom i istokarenom nogom.)

Čim je otišao u mirovinu, darovao sam mu jednu lijepu bilježnicu, u nadi da će mi u njoj skicirati svoj život, epizode vrijedne spomena iz doba prije moga rođenja. Ostala je međutim gotovo prazna. Zapisao je samo nekoliko riječi, možda ključnih natuknica, imena nekakvih stranih mjesta, a kada sam ga nakon prvog obilnog krvarenja zamolio da mi detaljnije opiše barem one tjedne u proljeće četrdeset pete, umorno je odmahnuo rukom i rekao onim svojim zvučnim glasom koji kao da je odjekivao iz šupljine naglušnosti: “Ta čemu? Zar ti već nisam ispričao? *Ti* si pisac.” Potom se počeo ispod košulje, zagledao kroz prozor i poluglasno dodao: “Nadam se da će ovo sranje uskoro završiti.” Budući da nas nije čuo, i mi smo zanijemjeli; majka i ja danima smo sjedili uz njegovu samrtničku postelju ne progovorivši ni riječ. Zidovi su do visine pogleda bili oličeni svijetlozelenom bojom lipova lista, a nad krevetom je visjela umjetnička reprodukcija slike Édouarda Maneta *Ljetnikovac u Rueilu*. Oduvijek sam volio tu sliku, ne samo zbog naizgled jednostavnog, gotovo melodioznog slikarskog izričaja i ljetne svjetlosti koja je blago prožima, iako se nigdje ne vidi ni komadić neba: vila oker boje s portalom sa stupovima, okružena stablima, grmljem i crvenim cvijećem, pomalo me podsjećala na gospodsku kuću na imanju u sjevernoj Njemačkoj na kojem je moj otac početkom četrdesetih

godina izučio muzarski zanat. Ondje su se moji roditelji upoznali, a u djetinjstvu sam nedaleko odande proveo nekoliko sretnih prazničnih tjedana. Na tamošnjemu kanalu i danas žive naši rođaci.

Ljetnikovac duše obasjan večernjim suncem. Plastični okvir pucketao je pod posljednjim naletom vrućine, a majka, koja se nije naslanjala na naslon stolca i kojoj je torbica visjela o pregibu lakta kao da je samo nakratko svratila u posjet smrti, sklonila je bocu s vodom u sjenu. Uvijek besprijekorne frizure, s odviše laka za kosu, na sebi je imala salonke od antilop-kože i tamnoplavi kostim s tankim svijetlim prugama, koji je sama sašila, a kada bi tiho zajecala, nanjušio bih liker.

U onih skoro osamnaest godina koje sam proživio kod roditelja, a i poslije, tijekom rijetkih posjeta za Božić i rođendane, rijetko sam vidio znak nježnosti između njih dvoje, dodir ili zagrljaj, barem usputan poljubac; umjesto toga čuli su se uvijek isti prigovori zbog svakodnevnih obaveza ili pijano razbijanje pokućstva. No sada je iznenada pritisnula čelo uz njegovo i pomilovala ruku svojega sve neprisebnijeg muža, tek letimično, kao da se srami pred sinom, a moj je otac otvorio oči.

I dalje blago obrubljene ugljenom prašinom što je urasla u njih, već su danima bile neobično krupne i bistre, bjeloočnica blistavih poput sedefa, s prepoznatljivim smeđim pigmentom u tamnomu zelenilu šarenice. Podignuo je drhturav prst i upitao: “Jeste čuli?”

Čak i kada zanemarimo njegovu gluhoću, bilo je potpuno tiho, nijedan se zvuk nije uvukao u sobu ni kroz prozor koji

je gledao na rascvali park klinike, ni iz hodnika; redovito doba posjeta završilo je, večera je bila odavno poslužena, posuđe nedavno izneseno. Sestra u noćnom dežurstvu već je završila obilazak, a moja je majka jedva primjetno odmahнула glavom i promrmljala: “Ah, sad je opet u ratu.”

Nisam upitao odakle joj to. Već sama prisnost koja je isijavala iz njezina zaključka govorila mi je da je njezina tvrdnja točna, i doista, nekoliko trenutaka poslije on je viknuo: “Evo!” i oboje nas pogledao bespomoćnim, zabrinutim pogledom. “Evo opet! Zar ne čujete?” Prstima je kružio po prsima, zgužvao noćnu košulju i zagladio je, a onda glasno gutnuo te ponovno utonuo u jastuk, okrenuo glavu prema zidu i zatvorenih očiju izgovorio: “Sve se više približavaju, čovječe! Kad bih bar znao neko mjesto gdje se možemo...”

U *Bibliji* mojih roditelja, pohabanom izdanju u kožnatom uvezu punom računa iz dućana Schätzlein*, netko je u Staromu zavjetu obilježio jedan stih – ne olovkom, nego vjerojatno noktom kažiprsta ili palca – i premda se ta knjiga otisnuta goticom sada već desetljećima povlači po mojim vitrinama ili škrinjama, udubina u tankome papiru izgleda kao da je netom napravljena. “Obradivati ćeš zemlju, ali ti više neće davati svoga roda”, stoji ondje. “Vječni ćeš skitalica na zemlji biti!”**

* Lanac trgovina s odjećom i priborom za zaštitu na radu te sredstvima za čišćenje. (op. prev.)

** Knjiga postanka, 4,12. U: *Jeruzalemska Biblija*, ur. Adalbert Rebić, Jerko Fućak, Bonaventura Duda, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1996. (op. prev.)

Jedini životinjski zvuci koji su se čuli u tmuni bili su šuškanje preživačkih čeljusti i povremeno soptanje iza ograde hranilice. Svjetlosni krug petrolejke tu i tamo okrznuo bi vlažnu njušku s crnim, iznutra ružičastim nozdrvama, ili bacio na obijeljeni zid sjenu rogova koji su stršali uvis u duljini dvaju koraka te odmah potom ponovno izbljedjeli. Lastavičja gnijezda pod sjenikom još su bila pusta, ali u tami su, nevidljive, već mijaukale mlade mačke.

Težak mlaz urina štropotao je po podu, slatkast vonj kukuruza i mekinja ispunjavao je stražnji dio zgrade u kojem su u pojedinačnim bokovima stajale bremenite krave i velikim očima gledale muškarca u plavom radnom odijelu, koji je za njih možda bio tek vrlo ludava svjetlosna točka.

Pritom su bile potpuno nepomične i tek kada je mladi muzar ušao u prostoriju s kantama, jedna je gotovo sasvim bijela – imala je tek jednu mrlju na slabinama – zamukala visokim glasom i ošinula repom po zraku.

“Mir, mir, već idem”, promrmljao je Walter i zatvorio vrata. Na zidu su bile poredane kante za neprerađeno mlijeko, njih dva tuceta ili više. Izvana zagasitosive, iznutra čiste, oprane i osušene; u njihovu sjaju čovjek se mogao ogledati. Ali vidjevši da krpe za procjeđivanje leže na podu među pregačama i gumenim čizmama, on ljutito cokne i objesi svjetiljku o kuku. Napuni vodom jedno limeno korito, ubaci šaku soda-bikarbone i namoči rijetko tkane pamučne krpe. Pospremvši u vitrinu još nekoliko stolčića za mužnju i zatvorivši teglu paste za pranje ruku, otvori vrata prema dvorištu.

Jato drozdova prhne iz krošnje lipe; u gazdinskoj kući nije

bilo svjetla. Motte, stari pas Thamlingovih, spavao je na stubama. Pougljenjene grede tornja sa satom stršale su prema ljubičastomu nebu, oluk se klatario po zraku. Razmrskane prozore u međuvremenu su obložili daskama, ali grb imanja, koji je prikazivao crna pastuha ispod prekrivenih srpova, još je stajao u dvorištu ispred kuće. I ulazni je trijem bio oštećen i naheren; napad lovaca bombardera razotkrio je da su izlijebljeni stupovi, koji su podsjećali na hram, iznutra šuplji, sastavljeni od gipsanih ploča, unutar kojih su sada živjeli miševi.

Walter prijeđe dvorište, prođe kroz kovačnicu i otvori vrata staje za telad. Od nagla propuha sječka se uskovitla na podu. On podigne petrolejku i pročita objavu na crnoj dasci, odluku vojne opskrbne službe. Potom zatvori prozore, kucne po rezervoaru za vodu i poviri u jasle. Pod golemim krovom od trstike bilo je mjesta za više od dvjesto životinja, no sada ih se ondje nalazilo jedva četrdesetak, crno-šarene pasmine, u dobi netom pred prvo tjeranje. Lagano zazviždi dozivajući ih, na što ih nekoliko priđe rešetkastim vratima. Cuclajući mu palac, dopuštali su da im nježno češka lisu.

Otkako je na imanju gotovo ponestalo svinja, oduzimali su im sve više teladi. Dobra trećina životinja već je na slabinama nosila križ nacrtan kredom. Walter istrese vjedro puno mekinja u valov, zatvori vrata za sobom i prijeđe cestu. Tik do ulaza u mljekaru, u staroj konjušnici, živjele su izbjeglice, svaka obitelj u jednom boksu, i u večernjoj tišini mogli su se čuti ženski i dječji glasovi te zvuk harmonike. Iako im je bilo zabranjeno ondje kuhati, kroz prozore okovane rešetkama

uzdizao se dim te je mirisalo na pečeni luk i vruću lužnatu otopinu.

Ispod nadstrešnice mljekare bila je rastegnuta užad za sušenje rublja puna plahti i pelena, a nalet vjetra u lice mu nanese nešto svilenog: hladne čarape. Pokraj njih visjela je tanka košulja s vezenim uzorkom; Elisabeth ju je nosila prošloga vikenda i dugo je nije htjela svući, čak ni nakon što je popila Steinhäger*. Tek kada ju je “zasvinjila”, kako se izrazila, brzo ju je svukla preko glave i natopila u njegovu lavoru, zgađena izraza lica. Onako naga učinila mu se još nježnijom i moglo je se zamijeniti za dijete, da nije bilo crnih, sjajnih malja. On vršcima prstiju klizne po izvezenomu uzorku. No tek što se nagnuo kako bi pomirisao tkaninu, začuje glas iza plahte: “I, je l’ već... suha?”

Gospođa Isbahner sjedila je na stubama ispred prostorije za pripremanje stočne hrane i gulila krumpire na svjetlosti svijetle. Nosila je rukavice bez prstiju i otrcan kaput, a sijedu kosu skupila je u punđu. Imala je podjednako tanke usne kao i obje njezine kćeri, s kojima je tu živjela, a kada bi privukla bradu vratu, iskočila bi joj guša, velika izraslina prigušena sjaja puna čekinja. “Došao sam samo nabrzinu provjeriti mlijeko”, reče on. “Nije vam hladno?”

Žena, na čijem je krilu spavala mačka, kimne.

“Ali ovdje vani na zraku je bolje”, promrmlja izrezujući oko iz krumpira. “Znači, provjeravaš mlijeko. Savjestan si,

* Vrsta džina njemačke proizvodnje s aromom borovnice. (op. prev.)